

ORIGINAL ARTICLE

Bebek spa merkezleri hakkında bir inceleme: Türkiye örneği

A review about baby spa centers: Turkey Case

Aslı YILMAZ¹, Kübra OKUYUCU²

Öz

Amaç: Bu çalışma, Türkiye'de faaliyet gösteren bebek spa merkezlerinin verdiği hizmetleri, spa terapisini gerçekleştiren kişilerin niteliklerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Kesitsel ve tanımlayıcı bir çalışmadır. Çalışmanın evrenini, 9 Eylül 2021 tarihinde Türkiye'de faaliyet gösterdiği tespit edilen 180 bebek spa merkezi oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri, araştırmacıların geliştirdiği anket formu kullanılarak telefonla görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Anket formunda, kurum ve kurum yöneticisi, uygulayıcı ve uygulamalarla ilgili sorular bulunmaktadır.

Bulgular: Çalışma 49 merkezin katılımı ile tamamlanmıştır. Kurumların ortalama hizmet süresi 2,27 yıl olup en eski kurum 5 yıldır faaliyet göstermektedir. Yaş ortalaması 29,07 olan uygulayıcıların (n=55) büyük çoğunluğu kadın (%98) ve ön lisans mezunudur (%80). Uygulayıcıların, %31'i çocuk gelişimi, %23'ü fizyoterapi, %16'sı hemşirelik mezunu olup, %96'sının masaj eğitimi, %33'nün hidroterapi ve %24'ünün ilk yardım eğitimi bulunmaktadır. Uygulamalar ayda ortalama 2,93 kez yapılarak, spa uygulaması ortalama 31,98 ve masaj 18,65 dakika sürmektedir.

Sonuç: Bu çalışma, yakın zamanda faaliyete başlayıp popülerliği artan bebek spa merkezlerinin faaliyetleri ve uygulayıcıları ile ilgili bir profil sunmaktadır. Uygulayıcı eğitimlerinin geliştirilip, uygulamalar ile ilgili standardizasyon ve düzenli denetleme getirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar kelimeler: Bebek, Çocuk, Hidroterapi, Masaj.

Abstract

Purpose: This study aims to explore the services provided by the baby spa centres in Turkey and the qualifications of the practitioners.

Methods: This is a cross sectional and descriptive study. The universe of the study consisted of 180 baby spa centres that were found to be operating in Turkey on September 9, 2021. The data were collected by telephone interview method using a questionnaire developed by the researchers. The questionnaire included questions about the centres, managers, practices, and practitioners.

Results: The study was completed with 49 centres. The mean service period of the centres was 2.27 years and the earliest founded centre has been operating for 5 years. The majority of practitioners (n=55), with a mean age of 29.07, were female (98%) and had an associate degree (80%). Of the practitioners, 31% had degree in child development, 23% in physiotherapy, 16% in nursing and 96% of the practitioners reported having massage training, 33% hydrotherapy and 24% first aid training. The practices were performed a mean of 2.93 times a month, the average spa practice time was 31.98 minutes and the massage was 18.65 minutes.

Conclusion: This study presents a profile of the practices and practitioners of baby spa centres, which have recently started to operate and are increasing in popularity. It was concluded that the training of practitioners should be improved and there should be standardisation in practices and inspected regularly.

Keywords: Infant, Child, Hydrotherapy, Massage.

1: Amasya University, Pediatric Nursing, Department of Nursing, Faculty of Health Sciences, Amasya, Türkiye.

2: Amasya University, Department of Physiotherapy and Rehabilitation, Faculty of Health Sciences, Amasya, Türkiye.

Corresponding Author: Kübra Okuyucu: kubra.okuyucu@amasya.edu.tr

ORCID IDs (order of authors): 0000-0003-4148-8316;0000-0001-9712-7726

Received: December 14, 2022. Accepted: May 31, 2023.

GİRİŞ

Antik çağdan günümüze dek su terapi amacıyla kullanılmaktadır. “Su ile gelen iyilik-sudan gelen sağlık” anlamlarına gelen ve Latince “Salus Per Aquam” teriminin baş harflerinden oluşan SPA kelimesi suyun farklı şekillerde kullanımı sonucunda gerçekleşen iyileşme anlamında kullanılmaktadır.^{1,2} Günümüzde ise su terapilerinin yanı sıra çeşitli masaj terapileri, aroma terapi, güzellik ve bakım gibi sağlık kür hizmetleri veren tesislerin ismi olarak da geçmektedir.¹ Spa ortamlarının genel şartlarına ilişkin özelliklerin aynı zamanda doğal açık alanlara maruz kalma, suyun varlığı, fiziksel aktivitelere erişim, fizyoterapiler ve sağlık eğitimi yoluyla sağlığın geliştirilmesine yönelik holistik bir yaklaşımı destekleyebileceği olduğu literatürde belirtilmiştir.³

İnsan yaşamının en duyarlı dönemlerinden biri olan bebeklik döneminde de spa uygulamasının yapıldığı gözlenmektedir. Bebeklere uygulanan SPA terapisinin kilo alımını, kaba motor gelişimini, uyku kalitesini olumlu yönde desteklediği yapılan bilimsel araştırmalarla gösterilmiştir.⁴⁻⁷ Ülkemizde bebeklere yönelik 180 spa merkezi olduğu tespit edilmiştir.⁸ Bu merkezlerde yapılan uygulamalar çeşitlilik (bebek masajı, emzirme danışmanlığı, aile eğitimleri) göstermektedir. Ülkemizde 2010 yılı 2010/671 karar sayılı “İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik”e göre güzellik uzmanlarının spa bakımı ve masaj yapma yetkisi bulunmaktadır.⁹ Milli Eğitim Bakanlığı onaylı kurslar, mesleki ve anadolu teknik liselerinde yer alan “güzellik ve saç bakım hizmetleri”, yükseköğretim kurumlarında “saç bakımı ve güzellik hizmetleri” bölümleri aracılığı ile bu eğitimin alınabileceği saptanmıştır.¹⁰⁻¹² Bebek masajı uygulamasında, göz teması, duygusal iletişim, hijyenle ilgili konular, masajın yapıldığı ortam, masajın zamanlaması, bebeğin pozisyonlanması, bebeğin masaja verdiği tepkilerin gözlenmesi, masajın süresi, masajın basıncı, masajda kullanılacak yağlar, masajın planlanması çok büyük önem taşımakta ve bu amaçla düzenlenen kurslar bulunmaktadır.¹³ Verilen bilgiler doğrultusunda ülkemizde bulunan bebek spa merkezlerinin verdiği hizmetleri, spa terapisini gerçekleştiren

kişilerin profilini belirlemek çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Bu çalışma kesitsel ve tanımlayıcı tipte yapıldı. Araştırmacılar tarafından Google Search aracılığıyla 9 Eylül 2021 tarihinde “baby spa merkezi” ve “bebek spa merkezi” anahtar kelimeleriyle Türkiye’de faaliyet gösteren 180 bebek spa merkezi saptandı. Araştırmanın evrenini Türkiye’de faaliyet gösterdiği belirlenen 180 bebek spa merkezi oluşturmaktadır. Örneklem seçimine gidilmeyip, evrenin tamamına ulaşılması hedeflendi.

Araştırmacılar, literatür araştırması,^{4,7} ilgileri ve bilimsel yaklaşımları doğrultusunda bir anket formu geliştirdi. Anket formunda, kurum ve kurum yöneticisinin özellikleri; kurumun bulunduğu il, ilçe ve kaç yıldır hizmet verdiği; uygulayıcı özellikleri, uygulayıcının yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, mesleği ve aldığı eğitimler ve; kurumda yapılan uygulamalara yönelik, sıklığı, süresi ve uygulama yapılan bebeklerin özellikleri ile ilgili sorular bulunmaktadır. Veriler, araştırmacılar tarafından görüşme yöntemi ile etik kurul onayı alındıktan sonra (18.04.2022-28.06.2022 tarihleri arasında) toplandı. Google Search aracılığıyla iletişim numaralarına erişilen ilgili merkezler araştırmacılar tarafından telefonla aranarak anket formu ile veriler toplandı. Çalışma hakkında yapılan bilgilendirmeden sonra katılmayı kabul eden kurum çalışanı gönüllülerle görüşüldü. Her bir görüşme yaklaşık 10 dakika sürdü. Katılımcılara soruları yanıtlamaları için gerekli süre tanındı. Elde edilen veriler araştırmacılar tarafından kaydedildi.

Araştırmanın yürütülebilmesi için Amasya Üniversitesi Etik Kurulundan gerekli izin alındı (11.10.2021 tarih, E-76988455-044-37447 sayı). Ayrıca, görüşmeler sırasında gönüllülük ilkesi gözetilip, katılımcılar çalışmaya katılıp katılmama konusunda serbest bırakılıp, sözel onam alınarak çalışmaya devam edildi.

İstatistiksel analiz

Toplanan veriler SPSS 20.0 paket programına kaydedilip, analiz edildi. Tanımlayıcı testler kullanılarak, sayılar, yüzdelik, ortalama ve standart sapma değerleri verildi.

BULGULAR

Bu çalışma, Türkiye’de faaliyet gösterdiği tespit edilen 180 merkezden 49’u (%27) ile tamamlandı. Kurumların bölgelere dağılımı Tablo 1’de verildi.

Yapılan analiz sonuçları Tablo 1’de gösterildi. Kurumların ortalama hizmet süresinin 2,27 yıl ($\pm 1,07$) olup en eski kurumun 5 yıldır faaliyet gösterdiği ve kurum yöneticilerinin büyük çoğunluğunun (%78) lisans mezunu olduğu belirlendi.

Kurumlarda uygulayıcı olarak toplamda 55 kişi çalışmaya katıldı. Uygulayıcıların ortalama yaşının 29,07 ($\pm 3,92$), çok büyük çoğunluğunun kadın (%98), ve yine çoğunluğunun ön lisans mezunu (%80) olduğu tespit edildi. Uygulayıcıların ortalama yaşı 29,07 ($\pm 3,92$), %98’i kadın, %80’i ön lisans mezunu, %31’i çocuk gelişimci, %23’ü fizyoterapist, %16’sı hemşire olup, yaygın olarak aldıkları eğitimlerin masaj (%96), hidroterapi (%33), ilk yardım (%24) olduğu saptandı.

Merkezlerde yapılan uygulamaların sıklığının ayda ortalama 2,93 ($\pm 1,58$) kez olup, spa uygulamasının ortalama 31,98 ($\pm 6,66$) ve masaj uygulamasının ortalama 18,65 ($\pm 5,02$) dakika sürdüğü belirtildi. Uygulama yapılan bebeklerin yaş aralığına kısıtlama getiren kurumlar olup, çoğunlukla (%43) 0-3 yaş grubu kabul edilmektedir.

TARTIŞMA

Bu çalışma, bebek spa merkezlerinin verdiği hizmetleri ve bu merkezlerde uygulayıcı olarak görev alan kişilerin niteliklerini belirleyen ilk çalışmadır. Çalışma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösterdiği belirlenen merkezler incelenmiştir.

Literatürde bebek spa merkezleri ile yapılan bir çalışmada ailelerin tercihleri doğrultusunda merkezlerin uygulamaları şekillendirebildikleri, geleneksel uygulamalardan 40 banyosunun, bebeğe özel süslemelerle ortamın kişiselleştirilip profesyonel fotoğraf, video çekimlerinin yapılabildiği merkezler olarak da tanımlarının yapıldığı aktarılmıştır.¹⁸ Çalışma kapsamında merkezlerin tamamında havuz içinde spa uygulaması ve ardından masaj uygulaması

Tablo 1. Kurum ve uygulayıcı özellikleri.

	n (%)	X \pm SD
Hizmet Süresi (yıl) (n=49)		2,2 \pm 1,0
Yönetici Eğitim Seviyesi (n=49)		
Lise	3 (6)	
Önlisans	5 (10)	
Lisans	38 (78)	
Yüksek lisans	3 (6)	
Yaşı (n=55)		29,1 \pm 3,9
Cinsiyeti (n=55)		
Kadın	54 (98)	
Erkek	1 (2)	
Eğitim Seviyesi (n=55)		
Lise	5 (9)	
Önlisans	44 (80)	
Lisans	5 (9)	
Yüksek lisans	1 (2)	
Meslek (n=55)		
Çocuk gelişimci	17 (31)	
Fizyoterapist	13 (23)	
Hemşire	9 (16)	
İktisadi ve idari bilimler mezunu	6 (11)	
Öğretmen	4 (7)	
Psikolog	1 (2)	
Güzel sanatlar mezunu	1 (2)	
Masaj uzmanı	1 (2)	
Tıbbi sekreter	1 (2)	
Mühendis	1 (2)	
Kimyager	1 (2)	
Alınan eğitimler (n=55)		
Masaj	53 (96)	
Hidroterapi	18 (33)	
İlk yardım	13 (24)	
Yenidoğan bakımı	3 (5)	
Oyun adası	2 (4)	
Hijyen eğitimi	4 (7)	
Emzirme danışmanlığı	1 (2)	
Aile danışmanlığı	1 (2)	
Sağlıklı yaşam koçluğu	1 (2)	
Uygulamalar		
Spa	49 (100)	
Masaj	49 (100)	
Fizik tedavi	3 (6)	
Doğuma hazırlık eğitimi	3 (6)	
Oyun terapisi	1 (2)	
Yoga	1 (2)	
Sıklık (ayda) (n=43) *		3 (1-8)
Süre (Spa) (dk) (n=48)		32,0 \pm 6,7
Süre (Masaj) (dk) (n=48)		18,7 \pm 5,0

Tablo 1. Kurum ve uygulayıcı özellikleri (Devam).

	n (%)	X±SD
Uygulama yapılan bebekler		
Yaş aralığı (n=46)		
1 yaşa kadar	16 (35)	
2 yaşa kadar	3 (7)	
3 yaşa kadar	20 (43)	
3 yaş üzeri	7 (15)	
Sağlık veya özel durumlu olma (n=47)		
Sadece sağlıklı bebekler	2 (4)	
Hem sağlıklı hem özel dur. bebekler	45 (96)	
Spa merkezlerinin coğrafi dağılımı (N=49)		
Akdeniz	7 (14)	
Doğu Anadolu	- (0)	
Ege	6 (12)	
Güneydoğu Anadolu	1 (2)	
İç Anadolu	13 (27)	
Karadeniz	6 (12)	
Marmara	16 (33)	

*Medyan (min-maks).

yapıldığı saptanmıştır (Tablo 1). Bebeklere ortalama 18,65±5,02 dakika masaj uygulandığı ve uygulayıcıların aldığı eğitimler arasında en yüksek oranda (%96) masaj eğitiminin olduğu saptanmıştır. Tamamlayıcı bir terapi olarak görülen masajın ağrıyı azaltmada, anksiyete, depresyon, post travmatik stres bozukluğu, kabızlık ve ishal gibi gastrointestinal sorunları, cerebral palsy, down sendromunu içeren kas tonusu ve hareket bozuklukları üzerine olumlu etkilerinin olduğu, özellikle yenidoğan döneminde ağrıyı azaltmada etkili olduğu ve kilo alımını destekleyici, yenidoğan sarılığının iyileşmesine katkı sağlayıcı bir girişim olarak görülebileceği belirtilmiştir.¹⁴⁻¹⁷ Bununla birlikte dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta masajın mastitis/apse, osteomyelit, popliteal arter psödoanevrizması, akut tek taraflı nörosensori işitme kaybı, skrotal hematoma, oksijen desatürasyonu, deri döküntüsü gibi yan etkilerinin görülebileceğidir.¹⁹ Lisanslı veya tescilli bir masaj terapisti tarafından sağlandığında masajla ilgili herhangi bir yan etki bildirilmediği de literatürde belirtilmiştir.¹⁹ Bu doğrultuda masaj uygulamasında vücudun belirli bölgelerine önerilen sürelerde ve sıra ile taktik ve kinestetik uyarım yapılırken aynı

zamanda ortam ışığı, ısısı, gürültüsü ile ilgili de düzenlemelerin yapılması gerektiği için²⁰ masajın profesyonel kişilerce uygulanması gerektiği çok açık bir gerçek olarak görünmektedir. Ek olarak spa merkezlerinde yürütülen hizmetler incelendiğinde masajla birlikte suya daldırma, yüzdürme işleminin güvenliği de hayati önem arz etmektedir. Güncel olarak yapılan bir sistematik derlemede, 0-36 aylık bebeklerle, kontrol gruplu ve su aktivitesini içeren doğal ve etnografik ilişkili bağlamlarda bebek spaları veya su ortamları, hatta su ortamına maruz kalma ile ilgili olarak bebek güvenliği (boğulmayı önleme) ile ilgili çalışma bulunmadığı aktarılmıştır.²¹ Su içinde yapılan aktivitelerde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) tarafından özellikle gelişimsel gecikmeleri veya spina bifida, spinal müsküler atrofi gibi özel ihtiyaçları olan bebeklerde, su terapisi müdahaleleri için boyun yüzdürücü kullanılmaması gerektiği, ölüm ve ciddi yaralanma ile sonuçlanabileceği aktarılmaktadır.²² Bebekler ve çocuklar için hayati öneme sahip bir konu olması nedeniyle güncel bilgilerin takip edildiği, alanında eğitilmiş kişilerin bu uygulamaları yapması gerektiği çok açıktır. Ancak çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise spa uygulaması için hidroterapi eğitimi alan katılımcıların oranındaki düşüklüktür (%33, Tablo 1). Spa hizmeti sunan beş yıldızlı otellerde yapılan farklı bir çalışmada katılımcıların %15,6'sının spa eğitimi almadığı aktarılmıştır.²³ Gerenaz vd. çalışmasında, katılımcılardan spa hizmetini başarısız değerlendirenler olduğu gibi bu hizmetleri başarılı değerlendirenlerin de olduğu ve spada çalışan personelin profesyonel oldukları belirtilmiş ancak yapılan çalışmada uygulayıcılar ile ilgili eğitim detayı bulunmadığı gözlenmiştir.²⁴ Merkezlerdeki gerek uygulama gerek uygulayıcılar açısından standardizasyonu sağlamak için Avrupa Spalar Birliği (European Spas Association, ESPA) kalite değerlendirilmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Bu değerlendirme kapsamında uluslararası yasa ve yönergeler doğrultusunda hazırlanmış kriterler kullanılmaktadır. Emniyet, acil durum yönetimi, hijyen, tedavi ve sağlıklı yaşam kalitesi kriterleri baz alınarak yapılan değerlendirmeler sonrasında ESPA tarafından uluslararası kalite sertifikası verilmektedir ve bu sertifikanın Avrupa'da

yüksek itibara sahip olduğu aktarılmıştır. Almanya, Danimarka, Estonya ve Fransa'nın da aralarında bulunduğu 23 ülkeden üye kuruluşu olan ESPA spa hizmetinin ülkelerin yasal kurallarıyla birlikte bilimsel kanıtlar doğrultusunda profesyonel bir şekilde verilmesini sağlamayı amaçladığını belirtmektedir.²⁵

Buna ek olarak yapılan dikkat çeken bir diğer bulgu ilkyardım eğitimi olduğunu beyan eden katılımcıların (%24) oranıdır. Uygulamalar esnasında bebeğin veya çocuğun hayatını tehlikeye atabilecek bir durum olduğunda temel ilkyardım becerisinin uygulanması hayat kurtarıcı olabileceken, ilk yardım eğitiminin olmaması durumunda çocukların güven altında olmadığı düşünülebilir. Otel çalışanlarının ilkyardım bilgilerini inceleyen bir çalışma sonucunda katılımcıların %61,5'i ilkyardım bilgisi olduğunu belirtirken, %82,5'i ilkyardım sertifikasının olmadığını belirtmiştir.²⁶ Bire bir insanla çalışan merkezlerin, yöneticilerin ve denetleyicilerin bu konuyu daha ciddi bir şekilde ele alması gerektiği açık bir şekilde görünmektedir.

Araştırma kapsamında hizmet verilen yaş grubunun 0-3 yaş (%85) olduğu saptandı. Uygulayıcıların meslekleri değerlendirildiğinde medikal dışı ya da çocukların gelişimsel özelliklerinden uzak meslekler olduğu (güzel sanatlar, iktisadi idari bilimler mezunu, mühendis, kimyager) saptanmıştır. Uygulama yapılan merkezlerde sadece sağlıklı bebekler değil, özel gereksinimi olan bebek veya çocuklara da hizmet verildiği göz önüne alınırsa bu konunun dikkatle incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Limitasyonlar

Çalışmaya katılmayı kabul eden merkezlerin oranı sınırlı kalmıştır. Her merkez tüm sorulara yanıt vermemiştir. Dolayısıyla bu araştırmadan çıkan sonuçlar verilerin toplandığı merkezlere genellenebilir.

Sonuç

Sonuç olarak, bu çalışma sayesinde ülkemizdeki bebek spa merkezlerinde verilen hizmetler ve uygulayıcılar hakkında bir profil oluşturulmuştur. Ailelerin hoşça zaman geçirebilecekleri, spa ve masaj uygulamalarının yapıldığı, farklı meslek gruplarının bu merkezlerde istihdam edildiği, verilen hizmet yılı dikkate alındığında da oldukça yeni ve

popüler (en fazla 5 yıl) merkezler olduğu saptanmış ve uygulayıcı eğitimlerinin geliştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Elde edilen sonuçların genellenebilirliğini arttırmak için daha fazla sayıda merkezle benzer nitelikte yapılmış çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca gelecek çalışmalarda bu merkezlerde sunulan hizmetlerin etkinliği ve memnuniyetinin değerlendirilmesi önerilmektedir.

Teşekkür: Bu çalışmaya veri sağlayarak destek olan bebek spa merkezleri çalışan ve yöneticilerine teşekkür ederiz.

Yazarların Katkı Beyanı: **AY:** Fikir, tasarım, danışmanlık/denetleme, veri toplama ve işleme, sonuçları yorumu, kaynak taraması, makale yazımı, eleştirel inceleme; **KO:** Fikir, tasarım, danışmanlık/denetleme, veri toplama ve işleme, analiz ve yorum, makale yazımı, eleştirel inceleme.

Finansal Destek: Yok

Çıkar Çatışması: Yok

Etik Onay: Bu araştırma protokolü Amasya Üniversitesi Etik Kurulu (sayı: E-76988455-044-37447 tarih: 11.10.2021) tarafından onaylandı.

KAYNAKLAR

1. Özsanı SH, Karatana Ö. Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. J Kartal TR. 2013; 24:136-144.
2. Edinsel S, Adıgüzel O. Türkiye'nin sağlık turizmi açısından son beş yıldaki dünya ülkeleri içindeki konumu ve gelişmeleri. Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 2014;4:167-190.
3. Valeriani F, Margarucci LM, Spica VR. Recreational use of spa thermal waters: Criticisms and perspectives for innovative treatments. Int J Environ Res Public Health. 2018;15:1-22.
4. Margaiana W, Muflihaha IS. Pengaruh baby spa terhadap kenaikan berat badan bayi di rumah sehat kita purwokerto. Viva Medika. 2018;10:29-31.
5. Kurnaesih E, Ariesty AR. The influence of baby spa toward growth and development rough and smooth motoric babies, age 3-12 months in the subdistrict Lapongkoda district of Teme Wajo

- Regency. Indian J. Forensic Med Toxicol. 2020;14:933-938.
6. Nudesti NP. Relationship baby spa with rough motoric development in infants aged 6 month in riu mom kids and baby spa pati. TSJ Keb_Jurnal. 2020;5:22-29.
 7. Yulianti A. Baby spa and baby sleep quality improvement. In: Proceedings of the Health Science International Conference (HSIC 2017). Advances in Health Sciences Research (AHSR), 2. Atlatis Press; 2017: 162-165.
 8. Google search "baby spa merkezi" [Internet]: Erişim tarihi: 09. 09. 2021, Erişim adresi: [https://kssmtal.meb.k12.tr/icerikler/guzellik-ve-sac-bakim-hizmetleri_4911019.html](https://www.google.com/search?rlz=1C1CHZL_trTR745TR745&tbs=lf:1,lf_ui:14&tbm=lcl&sxsrf=AOaemvKFpQBQsY8TKrb_HATh7w1Icz7Ww:1630676376907&q=baby+spa+merkezi&rflfq=1&num=10&ved=2ahUKEwiUlcHx9uLyAhWCM-wKHWpZCjQQtgN6BAgdEAQ#rlfi=hd::si::mv:[41.4965178000001,38.2612777],[38.5550277,32.3392887]];tbs:lrf:1m4!1u3!2m2!3m1!1e1!1m4!1u2!2m2!2m1!1e1!2m1!1e2!2m1!1e3!3sIAE,lf:1,lf_ui:14.
9. TC Resmi Gazete. (2010). İşyeri açma ve çalışma ruhsatlarına ilişkin yönetmelikte değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. 10.9.2021. Sayı: 2010/671. Başbakanlık Basımevi. Ankara.
10. Milli Eğitim Bakanlığı Adana Ceyhan Yaltır Kardeşler Mesleki Teknik Anadolu Lisesi. Erişim tarihi: 10.9.2021, Erişim adresi: <a href=).
 11. Munzur Üniversitesi. Ön lisans programları. Erişim tarihi: 10.9.2021 Erişim adresi: <http://bologna.munzur.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/0/29/932001>.
 12. Ardahan Üniversitesi. Saç ve güzellik hizmetleri. Erişim tarihi: 10.9.2021 Erişim adresi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002625>.
 13. Karakaya İÇ. Gebelerde bebeklerde ve çocuklarda masaj. In: Masaj Teknikleri: Yüksel İ, ed. Ankara: Alp Yayınevi. 2007:207-210.
 14. Chen, SC, Yu J, Yuen, SCS, et al. Massage therapy in infants and children under 5 years of age: Protocol for an overview of systematic reviews. Syst Rev. 2021;10:127.
 15. Çalışır H, Karataş P. Pediatri hemşireliğinde travmatik bakım yaklaşımı: Ağrı, stres ve anksiyeteyi azaltmada farmakolojik olmayan uygulamalar. HEAD. 2019; 16:234-243.
 16. Field T. Pediatric massage therapy research: a narrative review. Children. 2019;6(6):78.
 17. Mrljak R, Danielsson A, Hedov G, et al. Effects of infant massage: a systematic review. Int J Environ Res Public Health. 2022;19:6378.
 18. Büyükokutan Töret A. Geleneksel kırklama uygulamasından bebek spa merkezlerindeki kırk banyosuna evrim. Türk Kültürü. 2022;15:17-33.
 19. Karkhaneh M, Zorzela L, Jou H, et al. Adverse events associated with paediatric massage therapy: A systematic review. BMJ Paediatrics Open. 2020;4:e000584.
 20. Kukarni A, Kushik JS, Gupta P, et al. Massage and Touch therapy in neonates: the current evidence. Indian Pediatrics. 2010;47:771-776.
 21. Santos C, Burnay C, Button C, et al. Effects of Exposure to Formal Aquatic Activities on Babies Younger Than 36 Months: A Systematic Review. Int. J Environ Res Public Health. 2023;20:5610.
 22. FDA, 2022. Do Not Use Baby Neck Floats Due to the Risk of Death or Injury: FDA Safety Communication Erişim tarihi: 30.05.2023, Erişim adresi: <https://www.fda.gov/medical-devices/safety-communications/do-not-use-baby-neck-floats-due-risk-death-or-injury-fda-safety-communication>.
 23. Erdem B, Gülcan B, Chykynov, S. Konaklama işletmelerinde spa & wellness hizmetlerinde çalışan işgörenlerin profili: Antalya'daki beş yıldızlı otel işletmelerinde bir araştırma. Akademik Bakış Dergisi. 2015;48:238-257.
 24. Geranaz H, Yetgin D. SPA Otel İşletmelerinin Çevrimiçi Müşteri Değerlendirmeleri: Tripadvisor Örneği. İşletme Araştırmaları Dergisi. 2021;13:2800-2818.
 25. ESPA, The International Certification of The European Spas Association. Erişim tarihi: 30.05.2023, Erişim adresi: <https://europeanspas.eu/europespa-certificate/>.
 26. Emir O, Kuş G. A study into the level of first aid of hotel employees. Procedia Soc Behav Sci. 2015;174:1036-1042.